

en te doen.
issen („in-
zig te zijn,
a (ten om-
minale ver-
chten „tus-
en dames-
een voor-
academie

waar onder-
ussen men
unders ver-
het woord
le profetie,
kaart van
an zeggen,
tussen de
n de Ver-
Bond van
eu de So-
j opbergen
opleggen,
ovenkamer,
„inter-
se?
S.S.R. het

loet in Ne-

kader der
éne maal
r de eigen
lgs dan de
erk en een

jk zelf, en
te denken
gen willen
n leden uit
k zich aan-
in het bar-
miskening
i, dat men

c" oplevert,
en aan het
lder S.S.R.,
kelijke aard
bevoordeling
En tevens:
l van ker-
issen gere-
r betekent
eer tussen-
terk") een

ag aan het
ke" S.S.R.
laar, waar
nen dreigde
a, de S.S.R.
in die rich-
h ook door

j tegen de
racht". Uit
men daan-
in in onze
verbondsbe-
er dat be-

roeder uit
el over de
ir de reeds
verklaard
bezwaaarden
zorden." 23)

deze Ver-
ter werd in
i zekerheid

wat in de
vrijuit ge-
aar ander-
ten daaruit
eden.

rake op de
s antwoord
chreef deze
eel had uit-
in te gaan
diende ver-
n van per-
laast of ter
spraken" 26)
ring om op

r taak niet
rende broe-
r sprak zij
ag op aller-

in de actie
synode van

het Bestuur der Unie als zodanig, maar door die Unie-
bestuursleden, die destijds behoorden tot „De Gerefor-
meerde Kerken in Nederland". Zij richtten zich nl. op
19 Febr. 1944 tot de bekende aan het uitwerpen al be-
gonnen zijnde synode. Ze deden dit dus als personen; niet
hun Bestuur, laat staan de Unie deed het. En toen ze
schreven: dit doen wij wel als personen, maar dan toch
„namens" onze medestudenten, toen werden onder die
medestudenten niet de studenten van S.S.R. bedoeld, laat
staan de S.S.R. zelf, doch die „medestudenten, die tot
dezelfde kerk behoorden". Met andere woorden: de S.S.R.
zelf bleef er helemaal buiten, en wat de leden-adressan-
ten verriichten, hadden ze ook kunnen doen geheel los
van hun student-zijn, of van hun S.S.R.-lidmaatschap.
Ze schreven wel (in hun brief aan de synode) dat ze
adreseerden „namens de Gereformeerde Universitaire
jeugd aan de openbare Hogeronderwijsinstellingen van
Nederland", maar de juistheid hiervan wordt door hen
zelf — blijkens het zoeven gememoreerde — thans ont-
kend: die uitspraak was te bound. Ze merkten op, dat het
doordrijven van de scheur de studenten voor een schier
wanhopige positie zou plaatsen. Kwam er een scheur, zo
zeggen ze erbij, dan wilden zij niet kiezen vóór of tegen
die of die, want ze erkenden, dat ze aan de leiders van
beide kanten veel, zéér veel te danken hadden, en niet
één van hen te kunnen missen. Noch in hun studie, noch
in S.S.R. Ze willen niet zeggen, dat die of die een valse
leider is; ook al zouden ze persoonlijk van mening zijn,
dat er hier of daar grote fouten zijn gemaakt, dan nog
willen ze een ieder van de geadresseerde synode als lei-
ders van „al onze kerken" aanvaarden. Ze vrezen, dat de
kerken totaal versplinterd zullen worden, dat op haar
het beeld van 1 Cor. 3:1-9 toepasselijk zal worden, en
dat dit zal gaan ten koste van ons kerkelijk optreden
naar buiten.

De scheur werd doorgedreven; en de synode verklaar-
de: ieder, die het verband met ons niet verbreekt, MOET
tenminste drie jaar lang alles uitvoeren wat we zeggen
(ook dus het voor God als valse leider, ja misleider, uit-
roepen en behandelen, b.v. weigeren, de valse leiders als
ambtsdragers te erkennen).

En toen?

Toen waren er leden, die dit op zich lieten en nog laten
zitten, en die ook daarnaar doen, en publiek geacht wil-
len worden te doen. En er waren anderen (we erkennen
dankbaar: een groeiend aantal van die anderen), die
daarvoor bedankten, en mannen durfden zijn, niet varend
onder die valse vlag.

De historie (zie bl. 34) wijst uit: het interkerkelijk
was een mythe, en wat zo heette, dat was machteloos.
Van het intermediair kwam niets terecht.

We hopen van het belangrijke boek nog wat te zeggen.

K. S.

•• Corrigenda

In het woord, namens hoogleraren gesproken in de
sluizingssitting der synode kwamen enkele foutjes voor.
Bl. 39, kolom 2, regel 21 v.o. staat: schriftelijke waar-
dering. Lees: schriftuurlijke waardering. Zelfde bladzij-
de, kolom 3, regel 25 v.b. staat: statuten (van fautes!).
Lees: statuten. Zelfde kolom, regel 41 v.b. staat: ons
met Uw samenzijn. Bedoeld is: ons met U samenzijn.

K. S.

INDRUKKEN VAN DE SYNODE

•• Gewriemel

Wie geeft ons weer eens kerk-stijl te zien?

Onlangs heeft onze synode zich bezig gehouden met
de relatie tussen onze kerken en de christelijke gerefor-
meerde. De schriftelijke correspondentie tussen deputa-
ten ter ener, en die ter anderzijde is voor wat betreft
het laatste deel nog niet gepubliceerd. Dat ligt niet aan
ónze deputaten. Want zij zeggen: publiceer maar alles
dadelijk. Maar dat lag aan de chr. geref. deputaten. Die
hebben een brief geschreven, waarvan ze zeiden: wij wil-
len geen publicatie. Dat was o.i. verkeerd. Want publi-
catie was van meet af aan goedgevonden. Maar ze zeiden:
wat wij in de laatste brief beweerde hebben, is maar een
„indruk", en als u die brief publiek maakt, zullen wij ver-
tellen, dat die publicatie tegen ons uitdrukkelijk verlan-
gen gepubliceerd is.

Ik critiseer dat niet. 't Hoefte ook niet meer, nadat ik
de opmerking geplaatst heb, dat deputaten geen brieven
moeten schrijven, die ze niet voor publicatie willen vrij-
geven, en dat ze, wat niet voor publicatie geschikt lijkt,
ook maar niet schrijven moeten binnen het kader der van
meet af publicabel genoemde correspondentie. Is het geen
opvallende discrepantie, dat enerzijds zelfs van mondelin-
ge samenspreking publicabele notulen worden opge-
steld, en dat anderzijds van een brief, die na al die ge-
notuleerde samensprekingen als voorlopig resultaat ge-
schreven wordt, geen publicatie geschieden mag?

Hoe het zij, de chr. geref. deputaten wilden — althans
voorlopig — geen publicatie van hun laatste brief. Wel
vonden ze het — natuurlijk — goed, dat onze deputaten
aan onze synode er kennis van gaven.

Zodat dus iedereen weten kan, dat buiten ónze schuld
de synode van Kampen meer weet dan ieder ander.

En nu beleven we dit merkwaardige: a) chr. geref.
sprekers (ook wel uit de kring van wie publicatie van
hun eigen deputatenbrief hielpen verhinderen) houden
over enkele onderdelen van de niet voor publicatie vrij-
gegeven brief openbare redevoeringen; b) persorganen
van neutrale houding geven in grote opmaak en niet
zonder sensationele opschriften daarvan brede verslagen,
c) een uitlating, ook uit eigen kring, neemt daar weer
nota van, en verbindt er opmerkingen aan, die naar mijn
mening onjuist zijn.

Maar zou men niet beter doen, een brief, waarvan de
schrijvers (de chr. geref. deputaten) zelf zeggen: publi-
ceer hem nog niet!, dan maar voorlopig buiten de open-
bare discussie te houden? En een synode, die — wat haar
zelf spijt — meer weet dan een ander weten mag, rustig
te laten oordelen, zonder op gezag van anderen, die pu-
blicatie tegenhouden, alvast tegen haar stemming te
maken?

Het verbaast me, meer en meer, dat de kerkelijke sa-
menleving door veel „gekibbel" maar weinig „twisting"
beheerst wordt. Waar de „twist des Heren" ge-
twist wordt, verdwijnt het gekibbel der mensen. Strij-
ders, die ter zake van de „twisting" zeggen: publiceer
onze jongste missive niet, blijven buiten de pers wat die
serieuze missive betreft, maar krijgen in de pers een
vette letter, als ze in die tussenperiode aan het „kibbe-

len" slaan. Het betekent verlies van de kerkelijke stijl
en leidt tot gewriemel en kleingeroed.

Er zal nooit van z'n leven een samenvloeden van twee
kerkelijke stromen komen, zonder dat tevoren een massa
misverstanden op te ruimen zijn zal, zonder dat wezen-
lijke morfologische verschillen — ontstaan mede ten-
gevolge van het lange tijd afzonderlijk staan — geduldige
bespreking en zo mogelijk vereffening hebben nodig ge-
had, en zonder dat minstens twintig jaar degenen die om
's Heren wil samengekomen zijn, nog lang zullen „kibbe-
len" om des vreeses wil. Als ik me uit mijn jongensjaren
herinner, hoe vurig over A- en B-kwesties (de werkelijke,
maar ook de onwerkelijke) is gedebatteerd in woningen
en op vergaderingen door vaders, wier zonen zich van-
daag niets meer van die dingen aantrekken, terwijl ze
toch door de BELANGSTELLING van hun vaders en
moeders liefde voor de kerk hebben geleerd en behouden,
dan zucht ik: hoe lang zal het nog mogelijk zijn, liefde
bij de kinderen voor de zaken van de kerk te behouden,
als we alleen maar gekibbel over onwezenlijke kwesties
overhouden, maar serieuze van de tafel werken? Twist
niet gekibbel, och, dat zal er altijd zijn; want we zijn
maar vlees en bloed: de oude A- en B-mensen hadden
hun gekibbel, maar óók wel hun serieuze „twist". Maar
als we krijgen gekibbel inplaats van twist, dan is het
gauw met ons gedaan. DAN krijgen we repeterende brok-
kelpartijtjes, niet eens meer repeterende „breuken".

Neem nu eens dat oren van chr. geref. mensen over
hun bezwaren tegen wat ze hebben opgevangen over
„voortgaande reformatie". Wat weten ze daarvan anders
dan een hap en een snap, opgevangen uit — gekibbel?
En daarna verwerkt op hun eigen manier?

Neem eens hun beoordeling van de preken van de vrij-
gemaakte dominees? „DE"? Ik zou hevig jaloers kun-
nen zijn op al die veel-wetende mensen, als ik hun refe-
rerend geoordeeld geloof kon; want ik weet vast en zeker
NIET, hoe er door „DE" vrijgemaakte dominees geprekeet
wordt. Ik geloof dan ook, dat die sprekers en schrijvers
van chr. geref. zijde er ook geen zuiver beeld van hebben.
En voorts kan ieder weten, dat binnen de chr. geref.
kerken door een enkele wel bizarre dingen op de kan-
sel worden verkondigd, waar men officieel geen halt aan
toeroept.

Zo iets is voor ons besef geen reden om te zeggen:
laat ze nu maar los. Als (gelijk nog pas) een chr. geref.
dominee ergens een preek houdt, waarin de bruid Rebekka
als de kerk wordt voorgesteld, dan herinner ik me, dat
Geesink bij ons ook zo iets gedaan heeft; dat velen het
bizarre mooi vonden, tot de litterair aangehauchte jeugd
toe; en dat prof. v. d. Melden, chr. geref., op het punt
van het allegoriseren begonnen is voorzichtige tegenlei-
ding te geven.

We horen, dat er chr. geref. redevoeringen zijn, waar-
in beweerd wordt (een tikje kersteniaans klinkt het wel)
dat bij ons „het werk van de Heilige Geest" niet tot zijn
recht komt. Voor mezelf geloof ik dat niet (behoudens,
natuurlijk, het feit, dat niets ooit ten volle tot zijn recht
komt), maar dat zal niemand verder interesseren. Mis-
schieen zullen enkele vragen wel worden aangehoord.

Hier zijn ze.

Geloof u niet, dat men onmiddellijk een redevoering
houden kan over het onderwerp: komt het werk van
God de Vader wel tot zijn recht, laat ons zeggen: in de
chr. geref. pers (want van die preken weet ik net zo
weinig als zij van de onze)?

van personen of groepen van personen.

Men denke slechts aan de verklaringen van de Amers-
foortse predikanten; van dr. Thijss; van br. H. A. Ver-
duin; van de predikanten Hagen, Prins, v. d. Schaft en
Scheele; van de kerkeraad van Amsterdam; van de
kerkeraad van Utrecht en aan de recente van de predi-
kanten Bos e.s.²⁹⁾

Met deze feiten voor ogen moet de vraag opkomen:
waarom spraken de synoden zo grif en omstandig over
verklaringen van ledereen, behalve over die van de
broeders, welke gravamina hadden ingediend?

Waarom maten ze hier met tweeërl maat?

De overweging van de houding der synoden ten op-
zichte van de Verklaring van Gevoelen brengt ons even-
wel met een nog triester synodale daad in aanraking.

Om daarvoor oog te krijgen overwege men wat de
synode van 1943/45 ten aanzien van de broeders, welke
bezwaren tegen de leeruitspraken hadden ingediend,
deden.

Wij wijzen op vierderlei.

Vooreerst wees de synode hun bezwaren volledig af.

Voorts wachtte zij er zich zorgvuldig voor een uit-
spraak te doen omtrent dat wat deze broeders positief
omtrent de in geding zijnde kwestie leerden. Bekend-
making van hun standpunt in deze was wel uitdruk-
kelijk door de deputaten van hen gevraagd. En ze werd
daarna, zelfs meer dan eens, aan de synode voorge-
legd. Maar een duidelijke uitspraak, inhoudende dat
wat deze broeders voorstonden al of niet met de be-
lijdenis overeenkwam, werd door de synode niet ge-
geven. Zeker eenmaal, ten opzichte van cand. Schilder
liet de synode duidelijke taal horen. Maar we zagen
reeds met wat voor energie later geprobeerd werd dit
been weer in het lid te krijgen.

In de derde plaats eiste zij dat alle ambtsdragers
niets zouden leren dan wat met de aangenomen leer
volkomen in overeenstemming was.

En in de vierde plaats verzekerde de synode alle
ambtsdragers, dat zij, indien zij niet naar dit synodale
voorschrift zouden handelen, hun ambtseid zouden
breken.

Wat de strekking en de vruchten van deze synode-
tactiek waren, werd sindsdien volkomen duidelijk.

Zij heeft, toen er naar aanleiding van de leeruit-

spraken een conflict ontstond, daarvan tot geen prijs
een leerkwestie willen maken, doch het binnen het
kader van een ordekwesatie geperat.

En toen velen om des gewetens wille de synodale
uitspraken inzake het verbond verwierpen, werden zij
niet als aanranders van de leer, doch als
verwekkers van onrust, als revolu-
tionairen en kerscheurders, gevonnis!

Men riep later triomfantelijk uit: we hebben nooit
iemand om de leer gevonnis. Het synodale optreden
gold alleen maar een groep onrustverwekkers en recal-
citranten.

Dit alles nu werd o.a. óók door de houding van de
Synode t.o.v. de Verklaring van Gevoelen mogelijk
gemaakt. Over het synodale gedrag in deze kan en
mag men maar één ding zeggen: het is onzedel-
ijk.

Zeker, wanneer men het beziet van uit het gezichts-
punt der tactiek, is het meesterlijk.

Want welke handelwijze was meer geschikt bezwaar-
den te diskwalificeren en een conflict zoveel mogelijk
te beperken dan deze synodale strategie?

Maar beschouw in het licht van de wil des Heren,
die in alle handelen waarheid en oprechtheid eist, is
het verachtelijk.

Zoals we reeds opmerkten, heeft de Haagse synode
zich ook met de Verklaring van Gevoelen bezig ge-
houden. Zij sprak uit:

„dat aan het verzoek om een oordeel te geven over
en rechtsgeldigheid te verlenen aan de z.g.n. Verkla-
ring van gevoelen, niet kan worden voldaan, omdat:

a. de synode geen reden heeft om het standpunt
ingenomen door de buitengewone synode van Utrecht
(1946, Acta art. 213, bijlage XXIII) en door de gene-
rale synode van Zwolle (1946, Acta art. 353) los te
laten; en

b. de synode het noch noodzakelijk, noch gewenst
acht naast de Vervangingsformule van '46 aan deze
Verklaring kerkelijke geldigheid te verlenen." 29)

Men ziet: ook ten aanzien van de Verklaring van
Gevoelen kwam er niet de geringste wijziging in de
houding der synoden door wat de Haagse synode daar-
omtrent besloot.

C. VEENHOF.

27) Om recht, revisie en hereniging, p. 15/17, p. 27.
Acta van de synode van Zwolle 1946 art. 353.

28) Acta art. 343, 381, 477, 479, 481, 484, 485, 625.

29) Acta, art. 631.

Of: "eloof u niet, dat de H. Geest de Geest van CHRISTUS geworden is, en dat dit (historisch) element van het Geest-van-Christus-geworden-zijn in uw pers veel te weinig aandacht heeft, zo het al opgemerkt werd (de kwestie van de heilshistorische prediking, nog wel op een uiterst kardiniaal punt)?"

Geloof u niet, dat het verband van Woord en Geest bij velen van uw kerkleden, benevens van uw voorgangers, verkeerd gezien wordt, of dat althans van de zijde van sommige uw voorgangers te weinig gedaan wordt tegen een verkeerde constructie van dit verband?

Geloof u niet, dat het een armzalige theologie is, die bij kwesties van tot-zijn-recht-laten-komen-van-het-werk-van-de-Geest alleen maar denkt aan de religieuze individü, en aan wat in diens hart gebeurt, en niet aan ambt, en Woord, en kerk, en antithese, en wäre synthese, en zending, en kerkvergadering, en concentratie van de gelovigen, en dogma, en reformatie, de werkelijke, en dan ook de voortgaande?

Geloof u niet, dat heel wat georeer over de bevinding een puur theoretisch, bevindingloos, en bevindingvreemd nakauwen is van wat in tijden van verval in elkaar gezet is als de leer van de gestandaardiseerde ideale religieuze typemens, een ontwerp, niet alleen vals gedacht, maar ook net zo vreemd aan "het maaksel", waaraan God in-dachtig is "dat wij zijn" als een robot vreemd is aan de werkelijke mens van vlees en bloed?

Als men eens ophield met alleen maar te zuchten over de nabijheid van Christus' wederkomst, die ons naar elkaar toe moet slaan, en we nu eens nalieten, elkaar wijs

te maken dat we in Genève erg veel zoden aan "de dijk" zetten, en daarentegen begonnen te vertellen, dat "de dijk" voorlopig in ons polderland gelegd worden moet, en dat je van zoden aan de dijk zetten vulle handen krijgt, en moe wordt, maar dat het karwei haast heeft, en dat je geen dwaas gekibbel erover beginnen moet, maar je knuisten in de modder zetten moet, om straks een gebaande weg — een dijk, een dam — te hebben, zou dat niet beter wezen?

We kunnen allemaal gemoedelijk spreken over de tekst: bereidt de weg des Heren, maakt zijn paden recht, laat de dalen (gaten) verhoogd (gestopt) worden, en de heuvelen (de bobbeis op het wegdek) geslecht, maar de Koning, die straks over de gebaande weg rijden wil, zegt tot ons: denk er wel aan, dat bevel is geen oproep tot het schrijven van een handleiding over de theorie van de wegebouw, en ook geen verlot tot het institueren van een Technische Hogeschool voor 's Heren Wegenbouw, maar het is het sein voor het aan het werk gaan van wegwerkers: binnen een ommekeer krulpen ze nu over de grond, en ze krijgen vulle handen, en ze trekken de baggerlaarzen aan, en ze bedienen de krakende machine-met-grijparmen, maar — als het fluitje er geweest is, dan hebben de arbeiders niet te kibbelen, maar op te schieten.

Wat ons betreft: lever vandaag dan morgen de stukken op tafel. Maar geen tussentijds gekibbel, dat de publicatie van gewichtige brieven vervangen moet.

K. S.

VROUWENARBEID

onder het aspect van dwingende feiten en bevelende normen

POLITIEK EN SOCIAAL LEVEN

Wanneer wij tot onze meisjes, die zich bezig houden met de vraag, hoe zal ik mijn positie in de maatschappij innemen, de opwekking hebben gericht: blijf zo dicht mogelijk bij huis, dan deden wij dit op grond van deze overweging, dat op deze wijze in rekening gebracht wordt de plaats, die God bij de schepping van de vrouw aan de vrouw gaf en de taak, die Hij haar opdroeg. En dat was de plaats van hulp, die bij de man paste, opdat man en vrouw samen in de vervulling van hun gemeenschappelijke opdracht tot vervulling en onderwerping van de aarde, hun ambtsdienst aan God, hun Schepper, zouden volbrengen. De apostel Paulus licht deze scheppings-ordinantie Gods ten aanzien van de onderlinge verhoudingen van plaats en taak van man en vrouw aldus toe: dat de man het beeld en de heerlijkheid Gods is en de vrouw de heerlijkheid van de man, dat niet de man uit de vrouw is, maar de vrouw uit de man, en dat de man niet geschapen is om de vrouw, maar de vrouw om de man (1 Cor. 11:7-9). En van beiden geldt, dat noch de man zonder de vrouw, noch de vrouw zonder de man in de Here is. Ook vandaag nog is van kracht het woord van de Schepper: het is niet goed, dat de mens alleen zij. De samenschikking en de onderschikking, de eenheid en de verscheidenheid, moeten hier in de geloofsverbinding met de Here Christus als Redder en Hersteller van het leven tot hun recht komen. Wanneer dan ook het meisje haar positie in het leven zo zou gaan innemen, dat zij zich daarin zou gaan verschansen tegen de vervulling van deze in de Schrift aangewezen roeping van de vrouw, wanneer God ook haar persoonlijk daartoe roept, dan zou dit zijn een verzet tegen datgene, wat God van haar vraagt. Waar dit gevonden wordt, vindt men ook de opstand van het meisje of van de vrouw tegen haar levenslot als vrouw, tegen haar vrouw-zijn, zoals ik het een gehuwde vrouw eens hoorde zeggen, die met deze Scheppingsordinantie Gods niet rekende: ik vind het in één woord verschrikkelijk, dat ik als vrouw geboren ben. Nu wordt niet ieder meisje in de weg van Gods leiding in haar leven geroepen tot het huwelijk, maar wel dient het meisje haar positie in het leven zo in te nemen, dat zij rekening houdt met hetgeen volgens Gods Scheppingsordinantie de roeping van de vrouw is, ook al betekent dit niet, dat ieder meisje tot de vervulling van die roeping door God zal worden geroepen speciaal in het huwelijk. Ook buiten het huwelijk blijft er ruimte voor de positie van het meisje en de vrouw als hulp, die bij de man past.

Zo kan er ook gesproken worden van een gevarieerde taakstelling voor de vrouw. Ook zij kan haar werk verrichten bij de gratie van Gods wil tot variatie. Wanneer wij onze meisjes de raad geven bij haar positie keuze niet ver van huis te gaan, bedoelen we allermint, haar allen zonder uitzondering voor uitsluitend huishoudelijke werkzaamheden te interesseren, doch wel lijkt het ons juist, indien zij in het algemeen haar plaats zoeken daar, waar ook in het werk nog duidelijk raaklijnen liggen met het gezin en zijn noden. Wij komen hierop nog terug als we verschillende functies van het meisje wat nader zullen gaan bezien vanuit deze gedachte. De vraag komt dan tevens aan de orde, of er in de maatschappelijke functies concreet zulke zijn, die de vrouw en het meisje, willen zij het oog gericht blijven houden, ook buiten het huwelijk, op boven genoemde Scheppingsordinantie Gods voor haar leven, beter kunnen vermijden. Met deze vraag komen wij tot de werkelijkheid van alle dag, zoals wij deze vandaag in onze wereld aantreffen.

Hebben wij in het voorgaande het pleit gevoerd

voor een herleiden van de phaenomenen, de verschijnselen tot de van God gestelde normen, met in rekening brengen ook van de door Hem gelegde genetische levensverbanden, dit zal niet kunnen geschieden zonder degelijke kennis van die verschijnselen. Wij denken hierbij aan hetgeen prof. dr K. Schilder opmerkt in zijn "Christus en Cultuur": "De feiten dwingen ons wel, niemand kan zich ervan ontdoen, en leders handelen moet uitgaan van hetgeen gegeven is. Onze handen kunnen wel graaien in de lucht, maar ze kunnen daar niets beginnen. Alleen als ze zich steken in het gegeven materiaal der historisch gegroeide werkelijkheid, kunnen zij dit "materiaal" gaan "bewerken". En voor die bewerking (het handelen in verantwoordelijkheid) zijn wij aangewezen op van God gestelde normen. Zij dwingen ons niet, doch bevelen. Normatief is daarom alleen het Woord van God, gegeven in de Schrift". (Uitgave: T. Wever, Franeker, 1948, blz. 19).

Het verkrijgen van die kennis van die dwingende feiten, de levensverschijnselen, ook in het leven van de arbeid, is overigens met name in onze tijd, waar de gebeurtenissen elkander in snel tempo opvolgen, waar de posities in het leven ook aan grote veranderingen onderhevig zijn, een verre van eenvoudige en gemakkelijke taak. Het was dit ook niet in het verleden, vooral ook niet ten opzichte van de positie van de werkende vrouw. Zelfs daar, waar de vrouw optrad in huishoudelijke functies liepen b.v. de beoordelingen van de toestanden ook in vroegere eeuwen zeer sterk uiteen. Wij willen dit gaan verduidelijken aan de hand van enige onderling contrasterende waarnemingen en beoordelingen van die waarnemingen, die betrekking hebben op het arbeidsleven van het werkende meisje, zo omstreeks de 17e en 18e eeuw, zoals die in die tijd op schrift zijn gesteld. Zo vernemen we in de Ordinantie van Stadhouder Willem III, President en Raaden over Holland enz. van 29 November 1679, dit allermint malse oordeel over de huishulpen: "Inzonderheid alhier in den Hage, daar de vermetelheid, baldadigheid, licentieuze (ongebonden, dertel, wulps, G.), stouthed en insolentie (onbeschaamdheid, brutaliteit, G.) van de dienstboden, dienstmaagden, minnemoers en baakermoers geschapen is, zo verre te doen inwoortelen, dat dezelve, in alle manieren, zoude wezen schandaleus en onverdragelijk, ten ware daar inne..... werde voorzien". En in de "Burger-Boer of Land-Edelman" (2e druk, 1766, art. dienstboden) wordt het volgende ter beteugeling van deze vrouwelijke ondeugden, welke "wangedrag en veelvuldige spoorloosheden thans in ons Vaderland een algemeen geldag verwekt hebben", aangeboden: "dit volk word dan ongezeglijk (n.l. de door besteedsters (vrouwen, die meisjes aan werk hielpen) opgestookte dienstboden, G.) en verbeeld zich alles te mogen doen wat het wil, even als of er in ons vrije Vaderland, geene wetten waren om hen te beteugelen, daar nogtans het tegendeel de waarheid is; dog die niet aan alle onze Landbewoonders bekend zijn, ten minsten zo hebben zij ze niet altijd bij de hand, om ze de onbandige dienstboden voor te leggen, ten einde hun vermaningen kracht bij te zetten..... waarom wij twee Ordonnantien hier in voegen". Wanneer men zo iets verneemt over de gedragingen van de dienstmeisjes in de 17e en 18e eeuw, dan zou men er toe kunnen neigen, enig begrip te gaan opbrengen voor het oordeel van die schrijfster, die in 1876 (het was wel weer een eeuw later, maar blijkbaar waren de waargenomen toestanden nog ongewijzigd) bij E. J. Brill te Leiden een boekje uitgaaf in vertaling uit het Engels onder de titel: "Hoe wij huishulden zonder meiden, door een Dame, die raad weet", waarin de "Meiden" door deze schrijfster "de grootste

plaag des levens" genoemd werden, van welke "plagen" Mevrouw "zich natuurlijk niet bij machte voelde hare naturen te veranderen", waarom zij dan ook tot de uitroep kwam: "Zonder meiden! Ja, zonder de morsigheid, het leven, de oneerlijkheid en de slechtheid van verkwistende luie vrouwen, die ons huis gebruikten als een logement voor haarzelf en hare vrienden en ons daarvoor zooslecht en zooveel mogelijk bedienden". Deze schrijfster kwam dan ook tot de conclusie: "het geslacht der goede meiden is uitgestorven".

Voordat men evenwel zich geheel gewonnen zou geven aan bovenstaande beschouwingen en waarnemingen van de arbeidsprestaties van het in de gezinnen werkende meisje in de voorgaande eeuwen, dient men kennis te nemen b.v. van hetgeen Justus van Effen in de "Hollandsche Spectator" van 26 Maart 1734 in dezen opmerkt, waardoor wel een geheel ander licht op deze zelfde toestanden wordt geworpen. Hij beschrijft toch, hoe een meisje onder het afwassen een schotel breekt, en er ongenadig van langs krijgt van de toegeschoten juffrouw, welk standje maar eventjes een uur en acht minuten duurt, gelijk de schrijfster "met zijn uurwerk in de hand" constateerde, waarom hij ook naar beneden ging en, met een "bedaarste opmerking over de langdradigheid van haar kijken en zijne drukke bezigheden, het wist te doen eindigen". De schrijfster in "De Spectator" merkt dan, dit verhalende, vervolgens op: "veel van onze Vrouwen verbeelden zig, dat zonder kijken, de Meiden onmogelijk geregeert kunnen worden. Indien het waarlijk zo met het dienstbaar volk geschapen was, als het hier word afgebeeld, zou het nauwelijks mogelijk zijn, met het zelve niet, in een geduurigen en openbaren oorlog te leven, en zulks moet noodwendig geschieden, zo lang als zo een buitensporige harssenschim het brein beheerscht. Dog het is onmensschelijk luiden van de zelve beweging, als wij, van zo een opzettelijke, en onmenselijke kwaadaardigheid te beschuldigen en zelfs te verdenken. Kan 'er anders, de minste middelmaat niet uitgedacht worden tusschen kijken en razen, en tusschen een' lafhartige vernedering aan te wenden, omtrent menschen, die hunne gehoorzaamheid, en onderwerping aan ons verhuurd hebben? Is 'er geen onderscheid ter waereld tusschen woeste en onbezonne kijverij, en ernstige bestraffing en vermaning? Waar van dan komt tog..... dat de Meiden met meer onderdanigheid zig gedragen omtrent sommigen mannen, als omtrent de meeste Vrouwen?" "Wat waare Mans betreft die zig in de eerbied van 'hoofd van een huisgezin verschuldigd weten te handhaaven, men ziet doorgaans dat zo dra ze den voet binnens huis zetten, alles, schoon een ogenblik van te voren in rep en roer, schielijk tot stilte geraakt, en dat ieder zig op zijn post, en tot waarneming van zijn plicht, begeeft. De groote oorzaak daarvan is zekerlijk, dat hunne bestraffingen zig geducht hebben gemaakt, niet door haare bulderende hevigheid, maar in tegendeel, omdat ze met een bedaarde deftigheid, met een ernstig en onsachelijk gelaat, zonder een ijdele herhaling van woorden, en met een' bondige nadrukkelijkheid, worden uitgesproken, en kleinigheden inschikkende, zelden, en alleen door gewichtige fouten uitgelokt, voor den dag komen. Zo 'er eenige wijze ter waereld is om zig van ordentelijke en wel oppassende bedienden voorzien te houden. 't is, buiten tegenspraak, deeze, en geene andere".

De "waare Mans met bedaarde deftigheid", die met een "ernstig en onsachelijk gelaat" bij het lezen van deze oordeelvingen het gewaagd zouden hebben bevestigend te knikken, zo in de geest van "die zit", kregen evenwel enige dagen later op 3 Mei 1734 in de "Hollandsche Spectator" zelf ook een veeg uit de pan: "De fraye sexe zou met reden zig gebelgt houden, indien ik, na hare kijfachtigheid en ondragelijke manieren met hare huisbediendens wijdlopig te hebben beschreeven, en maar in 't voorbij gaan een zekere Janhennen een streek te hebben gegeven, voor 't overige manvolk, als in dit opzicht onberispelijk, met vrede liet.....".

De schrijfster trekt dan te velde tegen "Meesters, welkers grootste onvolmaaktheid hier in bestaat, dat ze hunne eige gebreken niet kennen..... en 't minste denkbeeld niet hebben van de moeielijkheid der pogingen, die tot verbetering der zeden moeten worden aangewend. Ze schijnen zig te verbeelden, dat het niet als enkele moedwilligheid in een knecht is, indien hij niet op staande voet, en voor eeuwig al wat in hem gebrekkelijk is, als een versleten kleed, uitschud; (Vgl. J. A. Jolles, Luiden van de selve beweging, N.V. Uitgevers Mij. van Loghum Slaterus & Visser, Arnhem 1921).

Wie nu van deze contrasterende beschouwingen van de arbeidsverschijnselen, rakend het leven van de gezinshulpen in vorige eeuwen kennis neemt, welke nog met talrijke andere zouden zijn uit te breiden (want het was een onderwerp, dat bij onze voorouders veelvuldig aan de orde kwam), zal eens te meer eraan zijn herinnerd, dat verschijnselen waarnemen reeds een zekere beoordeling der verschijnselen met zich brengt; zo was het bij de vadersen, zo is het ook bij ons. Want de levensbeelden, die wij waarnemen, vallen in onze geest niet als op een tabula rasa, zo'n tafeltje met een volkomen gave, voor indrukken gevoelige massa. Wij brengen onze eigen belichting mee, en daardoor worden bepaalde lijnen scherper en andere vervagen. Dit alles is niet hinderlijk, maar juist zeer verkiesselijk, mits het Woord Gods maar de goede belichting bringe

Baek

Tot eigeroepen, delijk gezde auteur klein beed ondergetmen: is a ven twee ning nog papier, m tenminste ljk is „d de arbeid Gevolg houdt me afstand t boek grot allicht: „ de schrijv geweest? leidingen de ogen k

Toen d exemplaa desgewen er een nic was, wecr ik dat gevoe ik aan de gen klein was eerlij vooraf", ding of t bladzij de ik toch h verduidelij Ik geloof, woord-voe nog al wa Zakelijk reformeer onderweze in onderd mens voe Binnen b al veel v gelijk, en veel meer En dus c de eerste einde". J waarop h vaard. In overblijfs 1: 24).

Toen ik dankbaar in de be was blij, en een ni — want dan vroeg vers. Pap aan te zie kelijk ver mocht wo hier en d gedaan v weer een en dus he steld. He 't vinden meer niet die is ult bij deze meer. Al Natuur auteur in nen..... en waar

der versc neutrale is. Wij w een volge het werke zullen ga onze was zullen voe het als d dat het a partner n innemen. vergeleke selve bew nu maar gaan toe de vrouw